

Меніович К.О.*

ПРАВА ЛЮДИНИ В АРАБСЬКИХ КРАЇНАХ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ: АРАБСЬКА ХАРТІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

The present article deals with the research of the human rights problem in the Islamic world. The Arabian Human Rights Charter is deeply analyzed as well as the specifics of Islamic understanding of the rule of law.

У грудні 2008 року людство відзначило 60-ти річчя Загальної декларації прав людини, яка стала основою ряду основних обов'язкових документів в системі ООН та прав людини в цілому.

Слід зазначити, що створення ООН та прийняття її Статуту як універсального міжнародного договору для всіх держав, започаткували якісно новий етап міжнародних відносин в сфері прав людини. Статут ООН став першим документом, що заклав основи співробітництва держав по правам людини.

Період минувший з моменту прийняття Статуту ООН, що закріпив принцип міжнародного захисту прав людини, є яскравим прикладом того як співробітництво країн на регіональному рівні не тільки доповнює діяльність держав на глобальному рівні, але і в свою чергу робить свій особистий внесок у прогресивний та демократичний розвиток міжнародного права у даній галузі.

Прийнята Радою Європи Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року не тільки закріпила новий контрольний механізм у сфері захисту прав людини – Європейський суд, але й стала моделлю для Міжамериканської (1969) та Африканської (1981) системи захисту прав людини. І хоча Ліга арабських держав була створена набагато раніше ООН, регіон Близького Сходу довгий час залишався без механізмів захисту прав людини.

Ще у 1982 році проф. Бутрос Б. Галі, намагаючись дати відповідь на питання про причини відсутності міжарабського регіонального механізму захисту прав людини, відмічав, що «проблема демократії та захисту прав людини в арабських державах не є настільки важливою по відношенню з проблемами розвитку, оновлення та укріплення суверенітету та безпеки»[1]. Серед більш конкретних причин відсутності міжарабського регіонального механізму захисту прав людини – ісламський підхід до прав людини, який чинить перепони на шляху підписання або участі арабських держав у міжнародних угодах по правам людини. Такої позиції відкрито дотримуються ряд арабських країн Перської затоки.

Значний вплив на питання, пов'язані з правами людини чинять два протидіючих політико-ідеологічних підходи – націоналістичний та релігійний, які намагаються підкорити собі органи ЛАД та перетворити її на бездіючий орган, нездатний робити будь-які кроки на шляху до досягнення міжарабського співробітництва в галузі прав людини.

Ініціаторами розробки міжарабського механізму захисту прав людини стали органи ООН та арабські неурядові організації на чолі з Союзом арабських адвокатів, за ініціативи якої у 1949 році була скликана Багдадська конференція по правам людини в араб-

*магістр міжнародних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий керівник: д.і.н., проф. Коппель О.А.

ському світі. Під час роботи Конференції був прийнятий цілий ряд рекомендацій всім країнам-членам ЛАД почати процес розробки проекту міжарабської угоди по правам людини. В цьому ж році Рада Ліги позитивно відреагувала на ініціативу та прийняла рішення про створення комітету експертів в рамках ЛАД для підготовки проекту міжарабської угоди по правам людини. Проте цей процес затягнувся на 45 років та був обумовлений двома факторами: пасивністю органів ЛАД та існуванню серед держав-членів позиції, що являла собою значну перепону на шляху до укладання міжарабської угоди по правам людини і проти прийняття Арабської хартії в цілому. Така позиція є типовою для арабських країн Перської затоки та виражається у трьох формах. Перша характерна для Саудівської Аравії, яка віддає перевагу дотриманню положень в рамках прийнятої раніше Організацією ісламської конференції Каїрської декларації прав людини в ісламі. Друга форма – внесення ряду поправок, несумісних з цілями та створенням Хартії, що розцінюються як відмова від самої Хартії (Об'єднані Арабські Емірати). Третя форма виражається у вимозі відкласти обговорення проекту Хартії під приводом паралельного обговорення аналогічного проекту в рамках інших міжарабських органів (Кувейт та Бахрейн).

Арабська хартія прав людини була затверджена Радою ЛАД на 102 черговій сесії 15 вересня 1994 року [2].

Аналізуючи положення Арабської Хартії прав людини [3] з позиції їх відповідності загально визнаним принципам та нормам, слід відзначити, що у порівнянні з прийнятою в рамках Організації ісламської конференції за участю всіх арабських країн Каїрською декларацією прав людини в ісламі [4], її прийняття слід розглядати як крок вперед в цій сфері для регіону Близького сходу. Проте, документ має і свої недоліки.

Так, на вимогу країн Перської затоки, зокрема Кувейту та Бахрейну, право народів на самовизначення та контроль над природними багатствами та ресурсами не відповідає повністю стандартам, закріпленим у Пакті про права людини (1966 р.). Ряд статей Хартії захищає статус арабського громадянина по відношенню до неарабських громадян. Зокрема, це стосується права на працю, права та приватну власність та інше, що являє собою дискримінацію.

Прослідковується і великий вплив ісламського фактору. Так, В Арабській хартії прав людини не згадується про свободу вибору віри та заборону полігамії, що є однією з форм дискримінації по відношенню до жінок. В документі заборонені фізичні та психічні тортури, а також жорстоке та нелюдське обходження, проте не міститься заборона жорсткого та нелюдського покарання. В Хартії не прописані право на участь в управлінні загальнодержавними справами та право на утворення політичних партій та організацій.

Відсутній і ряд механізмів з захисту прав людини. Також, не згадується рівність всіх перед законом, не встановлюється заборона винесення смертного вироку по відношенню до неповнолітніх.

Арабською хартією не встановлюється жодних зобов'язань країнам-учасникам з прийняття відповідних законодавчих чи інших мір, необхідних для втілення у життя визнаних в документі прав та свобод, що є одним з найбільших недоліків.

22 травня 2004 року Радою ЛАД була затверджений оновлений варіант Арабської хартії прав людини (набрала чинності 15 травня 2008 року і є відкритою до підписання), до якої увійшло ряд прав та особистих свобод людини, відсутніх у попередньому варіанті.

Проблеми в галузі прав людини є відображенням впливу діючого в багатьох арабських країнах ісламського шаріату.

Так, наприклад, всі перетворення в Саудівській Аравії, як і в інших монархіях регіону Перської затоки, здійснюються тільки в рамках Корану [5] та шаріату. Прийняття в Саудівській Аравії, а також в сусідніх арабських монархіях у 2000-х роках ісламської концепції «поміркованості», що проголошує компромісність та толерантність та підтверджує

мусульманський постулат іджтихада, надає певну можливість для просування загально-демократичних принципів у саудівське суспільство, не порушуючи при цьому його мусульманського характеру [6].

З 2003 року в країні діє центр національного діалогу, на сесіях якого найбільш відомі та поважні в суспільстві люди регулярно обговорюють нагальні проблеми країни. В жовтні 2003 року за ініціативи головного редактора столичного газети «Ер-Ріяд» почала функціонувати Асоціація саудівських журналістів.

В березні 2004 року був створений Саудівський національний комітет з прав людини із штаб-квартирою в Ер-Ріяді, який складається з 41 особи (включаючи 10 жінок) [7]. В квітні 2005 року була створена Комісія з прав людини на чолі із королем Саудівської Аравії, до складу якої увійшло 18 осіб.

В березні 2009 року Саудівським національним комітетом з прав людини було оприлюднено Звіт про стан прав людини в Королівстві Саудівська Аравія за 2008 рік [8], який став другим. Перший Звіт був оприлюднений у 2006 році [9].

Таким чином, іслам і мусульманське право значно вплинули на стан прав і свобод людини цілого ряду арабських країн Близького Сходу. Прийняття Арабської хартії прав людини в контексті міжарабського регіонального механізму захисту прав людини, на мою думку, слід розглядати як своєрідну регіональну огорожу від тиску міжнародного співтовариства, оскільки документ не створює будь-яких певних зобов'язань для держав-членів.

Слід також зазначити, що на сучасному етапі певній демократизації та еволюції арабського світу в галузі прав людини сприяють як внутрішні, специфічні для кожної країни явища, так і зовнішні фактори, обумовлені стрімкою глобалізацією.

Література:

1. Boutros Ghali. The League of Arab States // Karel Vasak. Dimensions of human rights. Westport: Greenwood Press, 1982. Vol. 1). P. 575.
2. Абашидзе, А. Х., Ибрагим Ахмед Абдалла Арабская хартия прав человека / <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=158512>
3. Arab Charter on Human Rights / <http://textus.diplomacy.edu/thina/TxFsetW.asp?tURL=http://textus.diplomacy.edu/thina/TxGetXDoc.asp?IDConv=2832>
4. Каирская декларация о правах человека в исламе, опубликованная Организацией Исламская конференция, Каир, 5 августа 1990 года / <http://www.un.org/russian/document/declarat/hrdechron.htm>
5. Коран. / Под ред. В.И. Беляева, П.А. Грязневича. – М.: АНС-Принт, 1990. – 512 с.
6. Долгов Б. В. Между демократией и исламизмом: политическое развитие арабского мира / http://www.perspektivy.info/oykumena/vostok/mezhdu_demokratieiy_i_islamizmom_politicheskoe_razvitie_arabskogo_mira__2009-2-30-37-50.htm
7. Г.Г. Косач. Саудовская Аравия: визит делегации Human Right Watch / <http://www.iimes.ru/rus/stat/2006/05-12-06a.htm>
8. Г.Г. Косач. Новый отчет о правах человека в Саудовской Аравии / <http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/29-03-09a.htm>
9. Г.Г. Косач. Саудовские правозащитники: первый отчет о правах человека в королевстве / <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/22-05-07.htm>